

на конфіденційній основі. Вирішити ж їх багато в чому допомагає професійна етика оперативно-розшукової діяльності. Також присутня необхідність вдосконалення чинного законодавства, яке регулює діяльність оперативно-розшукової діяльності, для надання працівникам оперативних підрозділів більше прав та можливостей для більш чіткого та ефективного виконання поставлених перед ними завдань.

Список використаних джерел

1. Бесчастний В.М. Правила взаємодії слідчого з оперативними підрозділами з розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України // Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним законодавством України: Матеріали науково-практичної конференції «Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним законодавством України», 8 листопада 2012 р. – К: Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 6-8. (дата звернення 21.03.2023р.)

2. Швидкова О.В. Процесуальні повноваження оперативних підрозділів на стадії досудового розслідування // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. - Серия «Юридические науки». – Том 26 (65). - 2013. - № 2-1 (Ч. 2). - С. 377-383. (дата звернення 21.03.2023р.)

3. Татаров О.Ю. Застосування деяких положень КПК України потребує унормування // Митна справа. – 2013. - № 4(88). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 182-187. (дата звернення 21.03.2023р.)

4. Татаров О. Особливості досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом 2012 року // Слово Національної школи суддів України. – 2013. - № 4 (5). – С. 63-70. (дата звернення 21.03.2023р.)

5. Кримінально процесуальний кодекс, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 21.03.2023р.)

Шеліховська Ірина Юрївна,

прокурор Вінницької окружної прокуратури
Вінницької області

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ ОСОБИ ЩОДО ЗАТРИМАНИХ ТА УВ'ЯЗНЕНИХ

Стаття 260 КПК України передбачає, що аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є

достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Парадоксальним (але неодноразово підтвердженим судовою практикою) є той факт, що досить часто слідчі, працівники оперативних під прикриттям зазначеної НСРД фактично організовують допит підозрюваного.

Зокрема таку підміну Верховний Суд викрив у постанові від 09.12.2020 р. (справа № 756/12749/18), де наголосив, що спілкування у приміщенні управління поліції затриманої особи, яка перебуває під контролем працівників поліції, з працівниками поліції не може вважатися приватним, а проведена НСРД (аудіо-, відеоконтроль особи) за своїм змістом є допитом цієї особи. На це вказує характер спілкування працівників поліції з нею. Так, затриманий розповів правоохоронцям як він у змові з іншим підозрюваним готувався до нападу на потерпілого, вивчав розпорядок його дня, наявність собак, автомобіля, а також повідомив про інші обставини вчинення злочину. Проте ці показання затриманого проти себе одержані у під час аудіо-, відеоконтролю особи. Таким чином, стороною обвинувачення було порушено право особи не свідчити проти себе. Крім того, у супереч вимогам ст. 52 КПК України до проведення слідчої дії, що за своїм змістом є допитом особи, яка підозрюється у вчиненні особливо тяжкого злочину, не було залучено захисника.

Аналогічну оцінку доказам, зібраним стороною обвинувачення, Верховний Суд надав у постанові від 24.05.2018 р. (справа № 332/2781/15-к). Серед іншого, там зазначено, що спілкування в умовах слідчого ізолятора двох підозрюваних зі слідчим прокуратури і трьома працівниками оперативного підрозділу категорично не можна вважати НСРД «аудіо-, відео контроль особи», оскільки учасники такого спілкування не мали жодних підстав вважати, що спілкування є приватним. У числі іншого, про це свідчить вимога одного з підозрюваних залучити захисника під час такого «приватного» спілкування. Дану вимогу правоохоронці проігнорували.

З аналізу матеріалів відповідних судових рішень, доходимо висновку, що основною причиною такого підходу стало невірне тлумачення норм права та прагнення представників сторони обвинувачення у будь-який спосіб одержати докази винуватості особи. При цьому було обрано шлях прямого обману людини: діючи як представники правоохоронних органів вони вступали в неофіційну розмову з підозрюваним, яка приховано фіксувалася технічними засобами. Природно, що такий примітивний обман в обох випадках

був заздалегідь спланованим, оскільки попередньо було отримано ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД.

Незважаючи на те, що зазначені вище рішення Верховний Суд прийняв ще у 2018 та 2020 роках, подібна практика не припинилася. Місцевими судами періодично викриваються випадки використання стороною обвинувачення доказів, одержаних саме у зазначений спосіб. Так, Калинівський районний суд Вінницької області у мотиваційній частині Вироку від 09 січня 2023 року (справа №141/182/17) дійшов висновку, що надані прокурором протоколи НСРД та аудіо-, відеозапис щодо підозрюваного, який тимчасово утримувався в ІТТ підлягають визнанню недопустимими доказами, оскільки у даному конкретному випадку з огляду на зміст вказаного протоколу фактично мав місце допит обвинуваченого, а не втручання у приватне життя.

Одночасно з прямим примітивним обманом підозрюваних, які утримуються в мовах несвободи, тривалий час існують і більш витончені способи домогтися від них викривальних показань проти себе та негласно зафіксувати їх за допомогою прихованих технічних засобів контролю. Таким способом Верховний Суд ще не надав належної оцінки.

Ці способи пов'язані з так званою «внутрішньокамерною розробкою», що проводиться в ізоляторах тимчасового тримання або ж у слідчих ізоляторах. Така розробка є усталеною практикою з найдавніших часів [1, с. 26; 2, с. 119], а її сутність детально описана у численних відкритих історичних, документальних, наукових науково-популярних джерелах та художній літературі. Основним змістом внутрішньокамерної розробки є негласне зашифроване оперативне опитування (легендоване спілкування), що проводиться оперативним працівником або спеціально залученим негласним співробітником в умовах приміщень для примусового утримання осіб у зв'язку з відбуттям покарання, затриманням, взяттям під варту тощо [3].

У процесі внутрішньокамерної розробки особу шляхом обману можна примусити відповідати на запитання з приводу підозри чи обвинувачення, надавати інформацію, яка може стати підставою для підозри, обвинувачення. Урешті, можна обманним шляхом змусити особу хоча й неофіційно, але визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення.

У сучасній вітчизняній слідчій та оперативній практиці одночасне проведення внутрішньокамерної розробки та аудіо-, відеоконтролю особи в умовах ІТТ або СІЗО є традиційним. Так, оперативний працівник або спеціально залучений негласний співробітник, під прикриттям затриманого чи узятого під варту

(такого самого, як і підозрюваний), намагаються дізнатися у об'єкта НСРД необхідну інформацію, провокуючи його на відверті розмови. При цьому все робиться для того, щоб створити у підозрюваного ілюзію саме приватного спілкування. З цих причин факт проведення внутрішньокамерної розробки намагаються приховати, а отримані відомості використовують лише в оперативно-тактичних цілях (що ми вважаємо цілком виправданим).

Проте періодично факти використання зазначеного методу потрапляють до відкритих процесуальних документів. Як приклад, у вирокі року Жовківського районного суду Львівської області 01 лютого 2013 (справа № 1-384/11) зазначається: «Про те, що свідок ОСОБА_22 дійсно був поміщений в ІТТ Жовківського РВ ГУ МВСУ у Львівській області під вигаданим іменем та за придуманою фабулою ствердив у судовому засіданні свідок ОСОБА_23, який працює начальником СКР Жовківського РВ ГУ МВСУ у Львівській області. Останній повідомив, що він керував операцією, щодо залучення ОСОБА_22 для здобуття інформації по скоєному злочину. Таке залучення свідка ОСОБА_22 є законним, не суперечить вимогам Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Безумовно, під час внутрішньокамерної розробки порушується право на свободу від самовикриття, передбачене п. 11 ч. 1 ст. 7, ч. 1, 2 ст. 18 КПК України. Відомості, одержані у такий спосіб та задокументовані за допомогою аудіо-, відеоконтролю особи використовувати у доказуванні недопустимо. За описаного підходу правоохоронців до одержання доказів, фактично відбувається як законспірований допит, так і втручання у приватне спілкування.

Приклад окресленого підходу містить вирок Димитровського міського суду Донецької області від 8 травня 2018 року (справа № 235/661/14-к). Зокрема, там зазначається, що за наслідками проведених НСРД – аудіо-, відео контролю підозрюваного в ході внутрішньокамерної розробки, аналізом стенограм та переглянутих судом відеозаписів вказаних дій, вбачається, що в ході розмов із співкамерниками підозрюваний визнав свою причетність до злочину. Протокол аудіо-, відео контролю особи був визнаний судом недопустимим. Але суд мотивував це тим, що НСРД проведені особою, яка не мала на це доручення слідчого. З нашого погляду даний доказ є недопустимим, у першу чергу, з огляду на застосування під час аудіо-, відео контролю особи внутрішньокамерної розробки в ході якої підозрюваний був спровокований конфіденційним співробітником оперативного підрозділу на відверту розмову.

Проте, у тому разі, коли аудіо-, відеоконтроль особи в місцях несвободи не супроводжується внутрішньокамерною розробкою і спілкування підозрюваного відбувається не з працівником оперативного підрозділу, який діє під прикриттям (або ж його конфіденційним співробітником), а з такими самими ув'язненими, то немає підстав стверджувати про недопустимість доказів. Тобто, отримані докази будуть допустимими, якщо:

у матеріалах кримінального провадження немає відомостей про те, що під час аудіо-, відеоконтролю підозрюваного в умовах ІТТ з ним розмовляв працівник правоохоронного органу під прикриттям;

відсутні дані щодо залучення до проведення аудіо-, відеоконтролю особи «інших осіб» у порядку ст. 275 КПК України;

під час допиту свідків у суді виключається надання показань щодо навмисного провокування ув'язненого на відверті розмови оперативним працівником під легендою або спеціально залученим негласним співробітником.

Саме з цим ми пов'язуємо визнання Верховним Судом допустимим доказом протокол аудіо контролю особи у Постанові від 12 січня 2023 року справі № 740/2046/20. Зі змісту цього протоколу слідує, що в ході проведення зазначеної НСРД було зафіксовано розмову обвинуваченого, котрий перебував у камері зі співкамерником. Жодних фактичних даних про те, що співкамерник обвинуваченого був спеціально залучений правоохоронним органом для проведення НСРД у судових рішеннях не наводиться. Але з нашого погляду таку можливість не можна виключати.

Причини зазначених вище порушень закону вбачаються у сполучені об'єктивних та суб'єктивних факторів. З об'єктивної сторони законодавцем недостатньо чітко визначено зміст аудіо-, відеоконтролю особи; проігноровано необхідність унормування та правової регламентації використання оперативними підрозділами правоохоронних органів такого традиційного інструменту їх діяльності як внутрішньокамерна розробка. Усунення цих факторів є предметом окремого дослідження, що становить перспективи подальших наукових розвідок.

З суб'єктивної сторони зазначені ситуації зумовлені невірним тлумаченням норм закону та прагненням слідчих й оперативних працівників забезпечити виконання одного завдання кримінального провадження (щоб кожний хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини) за рахунок ігноруванням іншого (щоб до кожного учасника кримінального

провадження була застосована належна правова процедура), у тому числі з істотним порушенням прав людини.

З метою усунення зазначених суб'єктивних причин, прокуророві при погодженні клопотання слідчого про проведення аудіо-, відеоконтролю особи, слід детально з'ясувати завдання проведення цієї НСРД та конкретні засоби їх реалізації. Якщо такі засоби пов'язані з організацією спілкування правоохоронців (відкрито чи під легендою) або ж залученого ними конфіденційного співробітника з контрольованою особою, то це буде свідчити про спотворення змісту НСРД.

У разі виявлення ознак того, що під виглядом аудіо-, відеоконтролю особи слідчим фактично планується ще й завуальоване проведення допиту, прокурор, виходячи з обставин справи, має визначитися щодо доцільності проведення такої НСРД. При вирішенні даного питання, насамперед, слід урахувувати те, що отримані фактичні дані неможливо буде використати у доказуванні (що не перешкоджає їх використанню в організаційно-тактичних цілях).

Список використаних джерел

1. Артхашастра или наука политики / пер. с санскрита; издание подготовил В.И. Кальянов. М.-Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1959. 796 с.
2. Погорецький М. А. Розшук у козацьку добу. Право і безпека. 2003. № 1. Т. 2. С. 119–225.
3. Грібов М. Л., Шевченко Т. В. Використання внутрішньокамерної розробки для виконання завдань кримінального провадження: питання законності. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 6 С. 404–407.

Щур Софія Олегівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Шаповаленко Євген Володимирович,

доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО І ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Сьогодні оперативно-розшукова діяльність визнається найбільш дієвим і ефективним механізмом в попередженні, виявленні, припиненні злочинів. Вона вимагає від працівників оперативних підрозділів поглибленого психологічного, інтелектуально-логічного,